

Андрєєв Дмитро Володимирович,
директор навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор;
Іванченко Дмитро Володимирович,
член виконавчого комітету Новоград-
Волинської міської ради з питань
інформаційної політики

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

Сучасні філософсько-правові концепції розглядають розвиток нового інформаційного суспільства як результат складної комунікаційної взаємодії різних соціальних груп і структур: від міжособистісних (індивідуальних) комунікацій до масштабів суспільних та навіть міжсуспільних (масових). Особливими із точки зору дослідження ефективності, комунікації постають у період глобальних криз, коли об'єктивно зростає рівень суспільної напруженості у відносинах влади та громади.

Загалом вказана тема порівняно нещодавно, а саме з першої чверті ХХ ст., стала предметом підвищеної наукової уваги та дослідницьких розробок, але, на нашу думку, проблематика створення і удосконалення системи взаємозв'язків між членами суспільства, між суспільством і владою, а також – окремим індивідом та державою досліджувалась ще у класичних працях давньогрецьких філософів. Насамперед зазначимо, що проблема комунікаційної взаємодії була вперше систематизовано викладена в одному з найвидатніших творів античності «Держава» давньогрецького філософа Платона. Також у «Державі» Платона ми знаходимо припущення про те, що комунікація є самореферентною і саме комунікаційна взаємодія стає каталізатором створення і формування правового поля як феномену існування «сучасного суспільства», бо «коли вже не стало сили уникнути одного (*несправедливості*) і дотримуватись іншого (*справедливості*), вирішили, що доцільно буде домовитись між собою, аби не творити несправедливості й не страждати від неї [1, с. 44]».

Аархітектоніка цієї домовленості має форму комунікаційної взаємодії – діалогу, а результатом таких діалогів є побудова ідеї громадської угоди, яка стає результатом соціально-правової комунікації у демократичному суспільстві та ґрунтується на досягненні взаємної домовленості членів суспільства. Означена гіпотеза підтверджується у працях Жан-Жака Руссо, який досліджуючи природу суспільного договору, надав обґрунтування цьому феномену з позиції комунікаційної взаємодії між суспільством та владою і визначив, що

саме «суспільний лад є тим священним правом, яке слугує основою для усіх інших прав. Але ж це право не встановлюється природою; отже, воно ґрунтується на домовленостях [2, с. 9]».

Конфігуративна єдність наведених значень зводиться до тріади – «влада державна», «влада інформації», «влада закону». З огляду на те, що на всіх етапах свого розвитку будь яке суспільство поділялось на правлячу меншість та керовану більшість, можна виокремити одну сталу закономірність – різниця між соціальними прошарками полягала не тільки у матеріальних статках та наявності легітимізованих владних повноважень, але у більшій мірі - можливості доступу до суспільних благ, зокрема інформації. Саме тому С. Московічі зазначив, що «влада – ось дівче і неминуче джерело відносин між людьми [3, с. 283]».

Візьмемо до уваги, що майже на кожному історичному етапі поняття дієвої соціально-правової комунікації державної влади як найважливішої характеристики сучасної цивілізації збагачується новим змістом, що призводить до зміни конфігурації всієї дефініції. Вбачається абсолютно логічним існування низки визначень комунікації органів влади у різних соціально-філософських, соціологічних, філософсько-правових та політологічних теоріях. З огляду на зазначене можна стверджувати, що від особливостей комунікаційного процесу багато у чому залежить ефективність політичної системи, її здатність адекватно реагувати на зовнішні впливи.

Водночас, виникнення нового концепту комунікаційної взаємодії влади та громадянина ми можемо констатувати з поступовим посиленням ролі інституту засобів масової інформації. На нашу думку, каталізатором цього процесу стала зміна парадигми суспільних відносин та стрімкий розвиток промисловості загалом і, звичайно ж, поліграфічної галузі, яка й стала каталізатором розповсюдження інформації. У процесі комунікаційної взаємодії влади та суспільства втрутився новий учасник: засіб масової комунікації (ЗМК: преса, радіо, телебачення, Інтернет, соціальні мережі).

Тому й не дивно, що з моменту виникнення преса потрапила під жорсткий контроль авторитарної влади. Безсумнівно, що тоталітарна держава є синонімом тоталітарного обмеження свободи інформації та свободи комунікацій. Ю. Габермас зазначав, що важелем для врегулювання класового антагонізму залишається нейтралізація конфліктного потенціалу у суспільстві. Ця мета повинна досягатися через законодавство соціальної держави, а легітимність своєї влади політики підтверджують на загальних виборах [4, с. 95].

Якщо розглядати легітимність – як спеціальну процедуру суспільного визнання або підтвердження законності будь якого права або повноважень суб'єкта влади, то необхідно визнати законність існуючих політико-правових відносин як невід'ємну умову. Сучасний вітчизняний дослідник проблем комунікацій Г. Почепцов зазначає, що у цьому контексті найголовнішим моментом є втрата владою легітимності, оскільки «ми підкоряємось винятково

легітимній владі [5, с. 366]». Отже зробимо перший висновок: дієва та ефективна соціально-правова комунікація, особливо у період кризи, може відбутися виключно між легітимною владою та відповідальним суспільством.

Однак характеристики нових інформаційних технологій змушують нас вийти за межі традиційної масової комунікації. Цю нову сферу можна назвати *транзактною соціально-правовою комунікацією*. Транзактна означає зміну ролей – перехід до таких міжособових комунікаційних відносин, в яких кожна сторона може по черзі виступати в ролі відправника, отримувача або передавача інформації.

Необхідно брати до уваги й той очевидний факт, що динаміка розвитку комунікаційних відносин часто є випереджальною за управлінські можливості державного апарату і як альтернативу жорсткому державному регулюванню або революційним трансформаціям у сфері комунікацій слід розробити концепцію державної комунікаційної політики на основі ідеї ефективного використання потенціалу двох водночас взаємопов'язаних і антагоністичних систем – держави та ЗМК.

Водночас, навіть у найпростішій формі соціально-правова комунікація має складний інтерактивний і транзактний характер. Особливо це стосується масових комунікацій, які здійснюються шляхом передачі інституціолізованої інформації на невизначену аудиторію, яка здебільшого є гетерогенною, тобто характеризується різними демографічними параметрами, і зазвичай є знеособленою для суб'єкта-відправника. З цієї позиції інтерактивність (від англ. – *interactive* – взаємодіючий) розглядається як ступінь взаємодії між об'єктами, діалогічності комунікації [26, с. 353].

Аналіз зазначеного феномену дозволяє нам зробити загальний висновок, що в умовах глобальних криз / для встановлення найбільш довірливих та ефективних взаємовідносин між владою та суспільством слід застосовувати транзактні моделі соціально-правової комунікації.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. К. : Основи, 2010. 355 с.
2. Руссо Жан Жак. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. К. : Port Royal, 2001. 349 с.
3. Московичи С. Машина, творящая богов / Пер. с фр. М.: «Центр психологии и психотерапии», 2016. 560 с.
4. Габермас Ю. Политичні праці / [пер. з нім. Б. М. Скуратова; сост. А. В. Денежкіна]. Х. : Фоліо, 2017. 365 с.
5. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунакації. К. : Спадщина, 2018. 464 с.
6. Масова комунікація у сучасному світі : досвід комплексного дослідження / заг. ред., Л. А. Онікова. К. : Бізнесполіграф, 2010. 446 с.